

STANOWISKO CPPHN

Uchodźcy z Ukrainy: bezpieczeństwa i osoby zagrożone bezpaństwowością

21 listopada 2022

Wstęp:

O Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć:

CPPHN jest organizacją pozarządową z siedzibą w Krakowie, działającą od 2002 roku. Misją Centrum jest ochrona praw człowieka, głównie poprzez świadczenie bezpłatnej pomocy prawnej osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym i dyskryminacją, w tym cudzoziemcom, osobom ubiegającym się o ochronę międzynarodową i bezpaństwowcom. CPPHN jest partnerem wykonawczym biura UNHCR w Polsce. Od początku wojny w Ukrainie Centrum jest częścią Koalicji Otwarty Kraków działającej w celu ochrony uchodźców z Ukrainy w Krakowie i w Polsce.

Działania CPPHN na rzecz bezpaństwowców:

CPPHN jest partnerem wykonawczym biura UNHCR w Polsce i członkiem Europejskiej Sieci na rzecz Bezpaństwowców (ENS). Mandat obu tych podmiotów obejmuje wsparcie bezpaństwowców. Niezależnie od świadczenia bezpłatnej pomocy prawnej, CPPHN opublikowało raporty i studia poświęcone sytuacji bezpaństwowców w Polsce. Będąc aktywnym członkiem ENS, w tym Komitetu Doradczego ENS Centrum włącza się w działania związane z podnoszeniem świadomości społecznej, jak i działania rzecznicze dotyczące praw bezpaństwowców.

Działania CPPHN na rzecz uchodźców z Ukrainy, w tym małoletnich bez opieki:

Od początku wojny CPPHN świadczy bezpłatną pomoc prawną uchodźcom z Ukrainy, w tym osobom bez obywatelstwa, prowadząc 13 punktów pomocy prawnej w Krakowie, Rybniku, Wrocławiu, Poznaniu i Lublinie. CPPHN prowadzi także specjalną telefoniczną infolinię dla osób z Ukrainy, jak i infolinię w sprawach dotyczących dzieci z Ukrainy. Nadto, CPPHN prowadzi bliską współpracę z grupą adwokatów i radców prawnych świadczących bezpłatnie pomoc prawną w sprawach dotyczących ustanawiania opiekunów tymczasowych dla dzieci z Ukrainy. CPPHN opracowało projekt standardowej procedury postępowania z dziećmi bez opieki, z uwzględnieniem ich potrzeb i przedstawiło ten projekt władzom lokalnym.

Bezpaństwowcy uciekający z Ukrainy – dostęp do ochrony.

Analiza:

W świetle informacji publikowanych przez ENS w ostatnim spisie powszechnym przeprowadzonym w Ukrainie odnotowano, że w Ukrainie przebywa 82.550 bezpaństwowców, zaś w 2021 UNHCR oszacował, że w Ukrainie jest co najmniej 35.000 osób bez obywatelstwa lub o nieustalonym obywatelstwie. Inne źródła wskazują, że osób takich mogą być dziesiątki tysięcy więcej, biorąc pod uwagę dużą liczbę osób ze społeczności romskiej, jak i dzieci urodzonych po 2014 roku na Krymie, w Ługańsku i Doniecku¹.

¹ <https://www.statelessness.eu/statelessness-ukraine-crisis>

Wedle polskiego prawa zróżnicowana jest sytuacja obywateli Ukrainy i ich małżonków oraz innych osób uciekających z Ukrainy. Ci pierwsi mają szeroki dostęp do praw na podstawie ustawy o udzielaniu pomocy obywatelom Ukrainy. Bezpaństwowcy uciekający z Ukrainy nie są beneficjentami tej ustawy, mogą natomiast korzystać z ochrony czasowej przyznawanej przez UDSC.

W Polsce brak jest postępowania, w ramach którego można ustalić, że dana osoba nie ma obywatelstwa, wobec czego bezpaństwowcy mogą mieć problem z udowodnieniem swojego statusu i wykazaniem, że rzeczywiście są bezpaństwowcami.

W Ukrainie takie postępowanie zostało wprowadzone stosunkowo niedawno, wobec czego wiele osób mogło nie mieć jeszcze możliwości ubiegania się o status bezpaństwowca w Ukrainie.

Wyzwania:

Jeśli osoba bez obywatelstwa chce zawnieść o ochronę czasową w Polsce, ale nie ma urzędowego dokumentu potwierdzającego, że jest bezpaństwowcem, może mieć problem z dostępem do ochrony i praw z nią związanych. W Polsce brak jest postępowania, w ramach którego bezpaństwowiec może potwierdzić swój status.

Rekomendacje:

Należy wprowadzić procedurę potwierdzania braku obywatelstwa, tak aby dostęp bezpaństwowców do realizacji praw był efektywnie zagwarantowany.

Dzieci bez opiekunów prawnych i dzieci bez opiekunów faktycznych – bez obywatelstwa lub zagrożone bezpaństwowością. Uwagi dotyczące identyfikacji i ochrony.

Analiza:

Na początku wojny, kiedy podstawowym celem było przede wszystkim zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim osobom przybywającym masowo z Ukrainy, wiele dzieci mogło wjechać na terytorium Polski bez paszportu lub innego dokumentu potwierdzającego ich tożsamość i pochodzenie. Niektóre z dzieci mogły mieć tylko akt urodzenia lub nie mieć żadnego dokumentu wskazującego na tożsamość i obywatelstwo.

W Polsce funkcjonuje rejestr małoletnich z Ukrainy prowadzony przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Rejestr obejmuje wyłącznie małoletnich obywateli Ukrainy nie mających żadnych opiekunów. Brak jest obowiązkowego systemu rejestracji dla obywateli Ukrainy, jak i brak rejestru dzieci z opiekunami faktycznymi, posiadających lub nie ukraińskie obywatelstwo. Wiele osób rejestruje się w bazie PESEL, jednakże rejestracja ta jest możliwa nie tylko na podstawie dokumentów urzędowych, lecz także ich kopii, czy nawet – w ich braku – na podstawie ustnych oświadczeń. Brak jest pełnej, prawnej weryfikacji obywatelstwa przy rejestracji w bazie PESEL.

W przypadku małoletnich, faktyczny opiekun (nie ustanowiony przez Sąd) może zarejestrować dziecko w bazie PESEL.

Opiekunowie faktyczni dzieci mogą być ustanowieni przez sąd opiekunami tymczasowymi w uproszczonej procedurze. W świetle dostępnych danych, na początek maja 2022 roku polskie sądy

otrzymały 16335 wniosków o ustanowienie opiekuna tymczasowego, z których 15654 zostało rozpatrzonych².

Wyzwania:

Na terytorium Polski mogły przyjechać dzieci bez paszportów lub innych dokumentów tożsamości ze zdjęciem. Bardzo istotnym jest zidentyfikowanie tych dzieci i ustalenie ich obywatelstwa tak szybko, jak to możliwe, biorąc pod uwagę możliwe trudności z dostępem do ukraińskich baz danych lub archiwów lub nawet możliwość zniszczenia tychże na skutek działań wojennych. W takiej sytuacji dzieci mogą mieć problem z potwierdzeniem, gdzie się urodziły i kto jest ich rodzicami, a w konsekwencji z udowodnieniem swojego obywatelstwa, co może w efekcie czynić je bezpaństwowcami.

Niektóre z dzieci, które przyjechały z Ukrainy mogły być urodzone na terytoriach okupowanych. Jeśli nie posiadają paszportu ustalenie ich obywatelstwa może być utrudnione, albowiem ukraińskie władze mogą obecnie nie mieć dostępu do baz urodzeń na terytoriach okupowanych lub taki dostęp może być ograniczony. Dzieci w takiej sytuacji mogą być zagrożone bezpaństwowością, jeśli ukraińskie władze nie będą w stanie z przyczyn od siebie niezależnych potwierdzić ich tożsamości/obywatelstwa.

Rekomendacje:

- Rekomenduje się zidentyfikowanie dzieci, które mogą napotkać trudności w udowodnianiu swojego obywatelstwa i tym samym być narażone na to, że nie będą posiadały obywatelstwa,
- Rekomenduje się utworzenie rejestru dzieci z opiekunami faktycznymi, jak i dzieci nie mających obywatelstwa ukraińskiego, który zawierałby informacje o posiadanych przez dzieci dokumentach podróży/tożsamości,
- Rekomenduje się gromadzenie informacji z rejestru małoletnich bez opieki z uwzględnieniem posiadanych dokumentów potwierdzających obywatelstwo i tożsamość,
- Rekomenduje się informowanie opiekunów tymczasowych o konieczności podjęcia niezbędnych kroków do potwierdzenia obywatelstwa dzieci, jeśli nie mają one potrzebnych dokumentów,
- Rekomenduje się zwracanie uwagi na tą kwestię w rozmowach z ukraińskimi partnerami

CONTACT:

Katarzyna Przybysławska
Anna Strama

biuro@pomocprawna.org
Web: www.pomocprawna.org
Facebook: @pomocprawna.org
Twitter: @cpphn
Instagram: @cpphn

Halina Nieć Legal Aid Center
Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć
Ul. Krowoderska 11/7
31-141 Kraków
Tel: +48 693 390 502
Fax: 12 423 32 77

² <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/opiekun-tymczasowy-dla-ukrainskich-dzieci-statystyki-marzec-maj,515115.html>